

Francouzská filozofie 19. a 20. století

Michel Foucault

Moderní literatura a Michel Foucault

Raymond Roussel (1877-1933)

Comment j'ai écrit certains de mes livres (Jak jsem napsal některé své knihy, 1935)

„Vybral jsem dvě téměř totožná slova, například *billard* (kulečník) a *pillard* (loupežník). K těmto dvěma slovům jsem potom přidával slova podobná, avšak chápaná ve dvou rozdílných významech, a tímto způsobem jsem získal dvě takřka identické věty. 1. *Les lettres du blanc sur les bandes du vieux billard* (Písmena napsaná bílou křídou na okrajích starého kulečníku). 2. *Les lettres du blanc sur les bandes du vieux pillard* (Dopisy bělocha o tlupách starého loupežníka).

/.../ V příběhu (*Dojmy z Afriky*) se vyskytoval běloch-cestovatel (*blanc*), který pod titulem *Mezi černochoy* publikoval ve formě dopisů (*lettres*) knihu, v níž mluví o tlupách (*bandes*) loupežníka-černošského krále (*pillard*). Na začátku příběhu vidíme, jak někdo píše bílou křídou (*blanc*) písmena (*lettres*) na okraje (*bandes*) kulečníku (*billard*). Tato písmena v kryptografické podobě tvořila poslední větu – *Les lettres du blanc sur les bandes du vieux billard* – a celá kniha spočívala na hádankovitém příběhu, založeném na průzkumníkově vyprávění podaném formou dopisů.“ (str. 11-12)

„Archeologické“ období

Archeologie vědění (1969)

Vymezení díla

V tomto bodě se ocitám před úkolem, jehož velmi nedokonalý náčrt jsem podal již v *Dějínách šilenství*, *Zrození kliniky* a *Sloveh a věcech*. Bude to práce, v níž se pokusím zachytit proměnu, jež se odehrála obecně na poli historie; práce, v níž jsou problematizovány metody, hranice či témata vlastní dějinám idejí; práce, která by nás měla zbavit posledních antropologických omezení; práce, jež by měla naopak ukázat, jak mohla tato omezení vzniknout. Tyto úkoly byly načrtnuty poněkud neuspořádaným způsobem a aniž by byla jasně definována jejich obecná artikulace. Nadešel tedy čas vtisknout jim určitou soudržnost – nebo se o to alespoň pokusit. Výsledkem takového pokusu je tato kniha.

Než začneme, uvedu několik poznámek, abych předešel nedorozuměním.

- Cílem není přenést na pole historie, a zvláště na pole historie vědění, strukturalistickou metodu, která se osvědčila v jiných oblastech analýzy, nýbrž rozvinout principy a důsledky autochtonní transformace, která postupně probíhá v oblasti historického vědění. Je možné, že tato transformace, problémy, které klade, nástroje, které používá, pojmy, které ji definují, výsledky, kterých dosahuje, nejsou tak docela cizí tomu, co se nazývá strukturální analýza. Není to však případ specifického užití této analýzy.
- Tím spíš tu nejde o použití kategorie kulturních celků (ať už to jsou světové názory, ideální typy nebo jedinečný duch epochy), aby bylo možné vnutit historii proti její vůli formy strukturní analýzy. Popisované řady, pevně vytčené hranice, zjištěná srovnání a korelace se neopírají o staré filosofie dějin, jejich cílem je znovu problematizovat teleologie a totalizace.
- Protože tu jde o definování metody historické analýzy, jež má být oproštěna od tématu antropologie, je zřejmé, že teorie, která se tu bude postupně tvořit, bude mít

k předchozím zkoumáním dvojí vztah. Pokouší se popsat zcela obecně (což samozřejmě vyžaduje mnoho upřesnění a další práce) nástroje, které tato zkoumání průběžně užívala nebo které byly pro potřeby jednotlivých případů přizpůsobeny. Na druhé straně se však zaštiťuje dosaženými výsledky, aby tak definovala analytickou metodu, zbavenou všech pozůstatků antropologismu. Půda, o níž se opírá, je půdou, již sama objevila. Zkoumání šílenství a vzniku psychologie, zkoumání nemoci a zrodu lékařské kliniky, věd o životě, jazyce a ekonomie byla do jisté míry tápáním ve tmě: postupně se projasňovala nejen proto, že krok za krokem zpřesňovala svou metodu, nýbrž ji díky tomu, že v tomto sporu o humanismus a antropologii objevila místo své historické možnosti.

(AV, str. 27-28)

Styl díla

Odtud pramení i opatrný, klopotný styl tohoto textu: v každém okamžiku zachovává odstup, bilancuje své možnosti na jedné i druhé straně, tápavě hledá své meze, potýká se s tím, co nechce říct, hloubí příkopy, aby vymezil svou vlastní cestu. V každém okamžiku odhaluje potenciální nejasnosti. Odmítá svou identitu, aniž by předběžně tvrdil: nejsem to, ani ono. Většinou se ani nejedná o kritiku; rozhodně to není způsob, jak říci, že vpravo i vlevo se všichni mýlí. Je to způsob, jak definovat singulární místo pomocí exteriority jeho okolí; je to pokus definovat onen prázdný prostor, odkud mluvím a který se pomalu formuje v diskursu, který ještě pocítuji jako velice křehký, velice nejistý – a nikoli snaha umlčet ostatní tvrzením, že to, co říkají, je bezpředmětné.

(AV, str. 30)

Unikání MF

- Vy si nejste jist tím, co říkáte? Chystáte se znovu k proměně, chcete zaujmout opět jiný postoj k otázkám které jsou vám kladeny, zase budete říkat, že námitky ve skutečnosti nemíří na pozici, z níž promlouváte? Hodláte znovu tvrdit, že jste nikdy nebyl tím, co se vám vytýká? Připravujete si již opět únikovou cestu, která vám dovolí vynořit se ve vaší příští knize jinde a posmívat se, jak to právě teď činíte: ne, ne, nejsem tam, kde na mě číháte, ale tady, odkud vás s úsměvem pozoruji.

- Cože? Myslíte si snad, že bych zakoušel při psaní tolik útrap a tolik radostí, domníváte se, že bych byl tak zatvrzelým, tak nerozvážným a nepřipravil si přitom – mírně se třesoucí rukou – labyrint, do něhož se mohu vydat, přemístit tam svou řeč, otevřít ji podzemním prostorům, vzdálit ji od ní samé, nacházet přesahy, labyrint redukující a deformující její cesty, kde se mohu ztratit a koneckonců i objevit před očima, s nimiž se už nikdy potom patrně nesetkám. Určitě nejsem jediný, kdo píše, aby ztratil tvář. Neptejte se, kdo jsem, a nechtějte po mně, abych zůstal stejný: to je morálka občanů; nutí nás mít v pořádku doklady. Ať nám ale při psaní ponechá naše svobody.

(AV, str. 30-31)